

- tact alcoholic and the alcoholic Korsakoff patients, in Begleiter H.: Biological Effects of Alcohol, New York, Plenum Publishing Co., 1980.
- 8- Ryan, C., Butters, N.: Further evidence for a continuum of impairment encompassing Male alcoholic Korsakoff patients and chronic alcoholics, Alcoholism 1980, 4.
- 9- Ryan, C., Butters, N.: Learning and memory impairments in young and old alcoholics: Evidence for the premature aging hypothesis. Alcoholism 1980, 4.
- 10- Jones, B.M., Parsons, O.A.: Impaired abstracting ability in chronic alcoholics. Arch. Gen. Psychiatry 1971, 24
- 11- Riege, W.H., Holloway, J.A., Kaplan, D.W.: Specific memory deficits associated with prolonged alcohol abuse. Alcoholism: Clin. Experimental Res. 1981, 5.
- 12- Klisz, D.K., Parsons, O.A.: Cognitive Functioning alcoholics: The role of Subject Attrition, Journal Abnormal Psychology, Vol. 88, 1979.

BULGARİSTAN'DAN GÖÇ EDEN SOYDAŞLARIMIZDA RUH SAĞLIĞI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Uzm. Dr. Ali İhsan ŞENER, Doç. Dr. Duran ÇAKMAK, Prof. Dr. Hilmi SABUNCU, Psk. Firuzan YAZICIOĞLU, Psk. Yaşar Çokan SPOR, Dr. E. Timuçin ORAL, Dr. Nesrin B. TOMRUK, Dr. Nihat BEŞİKÇİ, Dr. Sevda Baysal UYAR, Dr. Kaan ARSLANOĞLU, Dr. M. Bülent AKMAN, Dr. Özdemir KILIÇ, Dr. Çiğdem ÖZKARA, Dr. Ferhan YENER, Psk. Ayşen AKAYOĞLU, Fiz. Halim İŞSEVER, Psk. Işıl SOYLU, Psk. Mehpare TİTİZ, Psk. Nevhan VAROL

ÖZET: Uçyüz binden fazla Müslüman Türk azınlık, Bulgaristan'ın asimilasyon politikası nedeniyle, Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmek zorunda bırakılmıştır. Bu İkinci Dünya Savaşı'ndan beri yaşanan en büyük göç hareketlerinden biridir.

Göç eden kişilerin sosyo ekonomik, kültürel ve depresyon, anksiyete gibi psikik problemlerle karşı karşıya oldukları bir gruptur. Bu çalışmada dinsel ve ulusal baskılar altında doğdukları ve yaşadıkları toprakları, tüm mal varlıklarını ve akrabalarını geride bırakarak Türkiye'ye gelen soydaşlarımızın psiko-sosyal durumlarını inceledik.

Türkiye'ye geldikleri ilk günler içinde 885 kişi toplu olarak yerleştirildikleri öğrenci yurtlarında incelendi. İyi eğitim almış, fizik sağlıkları yerinde, meslek sahibi, kültürel ve ekonomik açıdan iyi durumda oldukları saptandı. Ancak öte yandan yavaş yavaş dinsel, ulusal baskılar nedeni ile geri dönmeme düşüncesindeydiler. %15'i hafif ve %2'si şiddetli depresyon göstermekteydiler. Depresyona eğilim puanları yüksek idi. Durumluluk anksiyetesi, süreklilik anksiyetesinden yüksek bulundu. Süreklilik anksiyetesinin düşük oluşu kendine güvenli, hoşgörülü kişilik özellikleri ile uyumluluk göstermekte idi.

SUMMARY: Over 300.000 people from the Muslim Turkish minority, have been forced to migrate from Bulgaria to Turkey because of the Bulgarian assimilation policy; the most extensive migration in the world since world war II. It is a widely accepted reality that all immigrants are under risk of socioeconomic, cultural and psychological problems, such as depression and anxiety. In this study we investigated the psychosocial status of these immigrants who, under religious and national strains, have been forced to leave their homeland, wealth and relatives. 885 people within the first days of their arrival to Turkey, had been examined at the places they were resided as a group. They were found to be well educated, in good physical health, occupied, culturally and economically in well-being, but in spite they described profound religious and national strains and showed definite determination of no returning back. 15% showed mild and 2% showed severe depression. There were high scores of tendency to depression state anxiety was found higher than trait anxiety, and trait anxiety's being low was consistent with their tolerant, self confident personality traits.

Göç olgusu bir birey ya da grubun yaşadıkları yeri kalıcı biçimde değiştirmeleridir. Ekonomik sorunlar, işsizlik, politik sorunlar, göçün başlıca nedenleridir. Günümüzde ise göçün başlıca nedeni politik olmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan beri Türkiye'nin de aralarında bulunduğu bir çok ülkede geniş göç dalgaları yaşanmıştır. Bu tip göç bazı farklılıklar da taşır. Birincisi, çok sayıda insan dinsel inanç ve milli duygularını hedef alan bazı düşünce ve davranışlardan kaçmaktadır. İkinci olarak bu insanlar kültür, din ve dil birliği olan topraklara göç etmektedirler. (Türkiye ve Almanya'da olduğu gibi) Göç eden kişi yeni ortama uyum sağlamada daha avantajlıdır.

Uluslararası göç olgularında uyum süresi sıklıkla uzun, güç ve sancılı olabilir. Uzun erimde de meslek, aile, yaşlılık sorunları kendini gösterebilir. Bulgaristan'dan gelen soydaşlarımız da kendilerine yakın kültür ortamında olmalarına rağmen,

bazı sosyo-ekonomik değişimler nedeni ile psikolojik sorunlar beklenebilir.

MATERYEL VE METOD

Bu çalışmada 885 soydaşımız Türkiye'ye geldikleri iki hafta içinde yerleştirildikleri öğrenci yurtlarında ziyaret edilerek incelendi. Çalışma kapsamına 18-60 yaşları arasında, Türkçe okuyup yazabilen, psikiyatrik hastalığı olmayan kadın ve erkekler alındı. Bu kişilere eğitim düzeyi, mesleki sosyo-ekonomik ve kültürel durum ve beden sağlıklarını sorularıyla, 67 itemlik bir anket formu uygulandı. Ayrıca seyahat özgürlüğü, ibadet özgürlüğü ve zorunlu isim değiştirme konularında sorular soruldu. Bu 885 kişiden 217'si 986 kadın, 131 erkek) 1. Zung depresyon skalası, 2. Spielberger durumluluk ve sürekli kaygı envanteri, 3. Cornell inde

Tablo 1: Cinsiyet ve Medeni Durum

Yaş Aralığı: 18-60 (m: 34.56)

Erkek	501	%43.3
Kadın	384	%56.7
Toplam	885	
Evlü	600	%90.2
Bekar	46	%7
Dul	22	%2.8

Tablo II: Bulgaristan'daki Yerleşim Yerleri

Köy	611	%69.1
Kasaba	157	%17.7
Şehir	117	%13.2

Tablo III: Türkçe Yazma ve Konuşma Düzeyleri

Yalnız konuşuyor	224	%25.3
Konuşuyor, yazıyor	661	%74.7

Tablo IV

X74 ÖĞRENİM DURUMU	SAYISI	YUZDESİ (%)
OKUR YAZAR DEĞİL	3	1.40
OKUR YAZAR	2	.90
İLKOKUL	8	3.70
ORTAOKUL	96	44.20
LİSE	89	41
YÜKSEK OKUL	19	8.60
TOPLAM	217	100

Tablo V

X6 MESLEĞİ:	SAYISI	YUZDESİ (%)
TARIM	14	6.50
SANAYİ İŞÇİSİ	48	22
MEHUR	14	6.50
ÖĞRENCİ	2	.90
SERBEST	1	.50
EV HANIMI	1	.50
EMEKLİ	3	1.40
ESNAF	2	.90
DiĞER	132	60.80
TOPLAM	217	100

ve Eyschenk testlerini temel alan 83 itemlik kişilik envanteri uygulandı. Bu testler sabah saatleri içinde uygulandı.

SONUÇLAR

Sonuçlar Tablo I-XXII'de gösterilmiştir.

Tablo 1-3'te, cinsiyet ve medeni durumları, Bulgaristan'daki yerleşim yerleri, Türkçe konuşma ve yazma düzeyleri yer almaktadır. Kolayca görülebileceği gibi soydaşlarımız Türkçe'yi yüksek oranda konuşabilmekte hatta yazabilmektedir. 1970'lerin başlarından sonra Türkçe konuşulması ve okullarda Türkçe eğitim yasaklandığından adolesanlar anne babalarından daha az Türkçe bilmekteydiler. Tablo 4 ve 5'te meslek ve eğitim düzeyi, Tablo 6'da beden sağlıkları ile ilgili bilgiler gösterilmiştir. Soydaşlarımızın çoğunda herhangi bir sisteme ait önemli bir rahatsızlık olmadığı görülmektedir. Tablo 7 ve 8'de Bulgaristan'daki sosyo-ekonomik durumları özetlenmiştir.

Bu sonuçlar da soydaşlarımızın göç öncesi beden sağlıkları yerinde meslek sahibi, kültürel ve ekonomik açıdan iyi durumda olduklarını kanıtlamaktadır.

Dolayısı ile yaşadıkları ülkeyi, sosyo-ekonomik nedenlerle

Tablo VI: Bulgaristan'dan Gelen Türkler'in Sağlık Durum Dağılımları

HASTALIKLAR	VAR	X	YOK	X
GÖRME BÖZÜKLÜĞÜ	15	6.90	202	93.10
İSİTME BÖZÜKLÜĞÜ	4	1.80	213	98.20
İSİTME DARLIĞI	7	3.20	210	96.80
NEFES DARLIĞI	13	6	204	94
KALP RAHATSIZLIĞI	19	8.60	198	91.20
SİNDİRİM SİSTEMİ RAHATSIZLIĞI	1	.50	216	99.50
SEKER HASTALIGI	6	2.80	211	97.20
ALLERJİK RAHATSIZLIKLAR	11	5.10	206	94.90
ROMATİZMA HASTALIGI	1	.50	216	99.50
VUCUT ÖZURU	7	3.20	210	96.80
MENTAL GERİLİK	1	.50	216	99.50
BOBREK RAHATSIZLIĞI	13	6	204	94
URİNER SİSTEM RAHATSIZLIĞI	4	1.80	213	98.20
GENİTAL SİSTEM RAHATSIZLIĞI	5	2.30	212	97.70

Tablo VII: Bulgaristan'dan Gelen Türkler'in Bulgaristan'daki Yaşam Olanakları

	VAR	X	YOK	X
OTOMOBİL	84	43.30	123	56.70
BUZDOLABI	206	94.90	11	5.10
ÇAMAŞIR MAKİNASI	209	96.30	8	3.70
BULAŞIK MAKİNASI	17	7.80	200	92.20
TELEVİZYON	211	97.20	6	2.80
VIDEO	18	8.30	199	91.70
TELEFON	98	45.20	119	54.80
ELEKTRİK SÜPÜRGESİ	142	65.40	75	34.60
HERKEZİ İSİTMA(KALORİFER VS.)	49	22.60	168	77.40
SICAK SU(ŞOHBEN,KALORİFER VS.)	106	48.80	111	51.20
ARITILMIŞ SU	208	95.90	9	4.10
ELEKTRİK	215	99.10	2	.90
KANALİZASYON	131	60.40	86	39.60
ASANSÖR	31	14.30	186	85.70

Tablo VIII: Bulgaristan'dan Gelen Türkler'in Bulgaristan'da Yararlandığı Kitle İletişim Araçları

	VAR	X	YOK	X
RADYO	191	86	34	14
TELEFON	131	60.40	86	39.60
SİNEMA	153	70.50	64	29.50
TEYATRO	76	35	141	65
ELİYAT	148	68.20	69	31.80

Tablo IX

	Evet	Hayır
Seyahat özgürlüğü	227 (%25.6)	658 (%74.4)
İbadet özgürlüğü	79 (%8.1)	806 (%91.9)
Sünnet özgürlüğü	241 (%27.2)	613 (%69.2)

Tablo X: Bulgaristan'da Kalanların Yakınlık Derecesi

	Sayı	%
Ana-baba	38	%4.5
Kardeşler	163	%18.4
Çocuklar	73	%8.2
Yakın akraba	76	%8.6
Uzak akraba	258	%31.9

terkettiklerini söyleyebilmek için makul bir neden olmadığı ileri sürülebilir. Zaten çalışma kapsamına alınan tüm soydaşlarımız, göçün başlıca nedeninin ibadet özgürlüğünün kısıtlanması ve isimlerinin Bulgar isimlerine değiştirilmesi olduğu fikrini ifade etmişlerdir. Camilerde ibadet, sünnet, ölüleri İslam kurallarına göre gömme gibi konular 1980'lerin başlarından beri kesin olarak kısıtlanmış. Soydaşlarımıza son üç dört yılda değiştirilerek Bulgar isimleri verilmiştir. Çeşitli özgürlükler konusunda olumlu yanıtlar verenlerde de bunun ancak gizlilik koşullarında mümkün olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 9). Ayrıca sünnet açısından periyodik kontroller yapılarak sünnetli çocukların babaları hakkında çeşitli yaptırımlar uygulanmış.

Tablo XI: Bulgaristan'dan Gelen Türkler'in Ruhsal Durum Dağılımları

PARAMETRE ORT + STD. SAPMA	SEMPATOM	FREKANS DACLILIKI YUZDESİ (%)
X68 ZUNK TESTİ PUANLARI		
40.34 + 9.38	SEMPATOM YOK	82.90
PSIKO PATOLOJİ YOK	HAFİF DEPRESYON	15.20
	BELİRGİN DÜZEYDE DEPRESYON	1.90
X69 DURUMLUK KAYGI PUANLARI		
39.33 + 8.46	YÜKSEK KAYGI	39.60
DÜŞÜK KAYGI	ORTA KAYGI	29.50
	DÜŞÜK KAYGI	30.90
X70 SUREKLI KAYGI PUANLARI		
34.92 + 9.78	YÜKSEK KAYGI	21.20
DÜŞÜK KAYGI	ORTA KAYGI	29.00
	DÜŞÜK KAYGI	49.80
X71 ÇEVREYE UYUMSUZLUK PUANLARI		
4.96 + 3.22	SEMPATOM YOK	60.80
ÇEVREYE UYUMSUZLUK YOK	HAFİF UYUMSUZ	18.40
	UYUMSUZ	8.80
	KUVVETLİ UYUMSUZ	12.00
X72 DEPRESYON PUANLARI		
2.42 + 1.19	SEMPATOM YOK	21.70
HAFİF DEPRESİF	HAFİF DEPRESİF	36.40
	DEPRESİF	25.30
	KUVVETLİ DEPRESİF	16.60
X73 KORKU REAKSİYONLARI PUANLARI		
1.91 + 1.97	SEMPATOM YOK	64.90
KORKU REAKSİYONU YOK	HAFİF KORKU REAKSİYONU OLAN	14.30
	KORKU REAKSİYONU OLAN	9.70
	KUVVETLİ KORKU REAKSİYONU OLAN	11.10
X74 PSIKOSOMATİK SEMPTOM PUANLARI		
0.88 + 1.27	SEMPATOM YOK	99.00
PSIKOSOMATİK SEMPTOM YOK	HAFİF PSIKOSOMATİK BOZUKLUK	1.00
X75 DZ SAYGI PUANLARI		
8.26 + 1.75	AŞAĞILIK DUYGUSUNA SAHİP OLANLAR	1.00
AŞAĞILIK DUYGUSU ÇELİŞKELİ	HAFİF AŞAĞILIK DUYGUSU OLANLAR	28.90
	LENDİNE ÇUVETLİ OLANLAR	70.10
X76 BACIMLILIK PUANLARI		
6.74 + 1.59	BACIMLI DAVRANIMLAR	70.50
BACIMLI FİŞİLİK YAPISI VAR	DZERY DAVRANIMLAR	29.50
X77 ESNEKLİK PUANLARI		
4.50 + 1.38	ESNEK DAVRANIMLAR	79.70
ESNEK, HOŞGÖRÜLÜ FİŞİLİK YAPISI	KATI TUTUM GÖSTERENLER	20.30

Türk asıllılar askerlik sırasında silahsız görevlerde çalıştırılmıştır. Tablo 10'da da çoğu kimsenin Bulgaristan'da akrabalarının kalmış olduğu görülmektedir. Bu kişilerin bazıları askerlik çağında oldukları için gönderilmemiş olup, gelen yakınları kalan kimselerin çoğunun gelmek arzusunda olduklarını belirtmişlerdir. Gelmek istemeyenlerin ise çok az sayıda olabileceği soydaşlarımız tarafından ifade edilmiştir. Konuşulan kişilerin tümü ilk günler içinde geri dönmeme konusunda kararlılıklarını bildirmişlerdir (Tablo)

(Tablo 11-12) göçmenlerin psikiyatrik değerlendirmesini göstermektedir. Görülebileceği gibi ne özgün ne de yaygın psikopatoloji bulunmamıştır. Zung depresyon ölçeğine göre, %15'i hafif ve sadece %3'ü ciddi depresyon göstermekteydi. Bu sonuç da araştırmanın gelişlerini ilk günlerinde yapılmış olması (Depresyonun ortaya çıkması için gereken sürenin henüz geçmemiş olması) ve Türk hükümetinin desteği altında grup kohezyonu oluşması etkin olmuş olabilir.

Tablo XII

PARAMETRE	GRUP	GRUP SATILARI	ORT - ST. SAP.	t-değeri	p-değeri
X68 ZUNK TESTİ PUANLARI					
	KADIN	86	42.35 + 8.45		
	ERKEK	130	38.55 + 8.23	3.28	0,001 (P<0,01)
X69 DURUMLUK KAYGI					
	KADIN	86	43.16 + 7.61		
	ERKEK	131	36.81 + 8.06	5.80	P<0,001
X70 SUREKLI KAYGI					
	KADIN	86	38.01 + 9.65		
	ERKEK	131	32.89 + 9.37	3.89	P<0,001
X71 ÇEVREYE UYUMSUZLUK					
	KADIN	86	6.45 + 3.59		
	ERKEK	131	3.98 + 2.51	5.98	P<0,001
X72 DEPRESYON HALİ					
	KADIN	86	2.59 + 1.17		
	ERKEK	131	2.31 + 1.20	1.75	P>0,05
X73 KORKU REAKSİYONLARI					
	KADIN	86	2.76 + 2.11		
	ERKEK	131	1.36 + 1.67	5.43	P<0,001
X74 PSIKOSOMATİK SEMPTOM					
	KADIN	86	1.05 + 1.53		
	ERKEK	131	0.73 + 1.04	2.13	0,01 (P<0,05)
X75 DZ SAYGI					
	KADIN	86	7.80 + 1.73		
	ERKEK	131	6.56 + 1.69	3.18	0,001 (P<0,01)
X76 BACIMLILIK					
	KADIN	86	6.87 + 1.58		
	ERKEK	131	6.65 + 1.59	1.01	P>0,05
X77 ESNEKLİK					
	KADIN	86	4.51 + 1.30		
	ERKEK	131	4.50 + 1.43	.08	P>0,05

Öte yandan, depresyona eğilim puanları oldukça yüksek bulundu. Durumluluk kaygı puanları, sürekli kaygı puanlarından daha yüksek olup, düşük sürekli kaygı puanları, hoşgörülü, özgüvenli kişilik özellikleri ile uyumlu olarak değerlendirildi. Depresyon, kaygı, somatik semptomlar, korku gibi çeşitli itemlerde ise kadınlar ve erkekler arasında anlamlı farklılıklar gözlemlendi. Ayrıca geride akrabaları kalan kişilerde, yaşları daha ileri olanlarda ve kentsel kesimden gelen kişilerde depresyon oranı daha yüksek idi.

TARTIŞMA

Bu araştırma, soydaşlarımızın yurda gelişlerinin ilk günlerinde yapılmış olup, bu kişilerin, o dönem ve koşullar içindeki ruhsal durumlarını yansıtmaktadır. O günlerde toplu olarak yaşamakta ve bu nedenle bir sosyal destek hissetmekte, yurda gelmiş olmanın coşkusunu yaşamaktaydılar. İzleyen günlerde beklentilerin gerçekleşmemesi, iş bulamama, bazı yakınlarının gelememesi gibi nedenlerle, ruhsal durumlarında olası değişikliklerin meydana gelmesine sebep olabilir. Göçmenlerde uzun vadede ortaya çıkabilecek uyum güçlükleri ve ruhsal bozukluklar sözkonusu olduğundan bu alan bir çok araştırmalara ilerde konu olabilecektir.

KAYNAKLAR

- 1- Grove, W., et al, Immigration and Major Affective Disorders, Acta Psychiatr. Scand. 1986: 74, 548-552.
- 2- London, M., Mental Inness Among Immigrant Minorities in U.K., British J. Psychiatry, 1986, 149, 265-273.
- 3- Steinhausen, H.C., Psychiatric Disorders in Children and Family Dysfunction, A Study of Migrant Workers, Families Soc. Psychiatr, 1985, 20:11.
- 4- Gillberg et al, Infantile Autism in Children of Migrant Parents: A Population based study from Göteborg, Sweden, British J Psychiatry, 1987: 151.